

Hvad er det, Christian I holder i hånden?

Af Anette Kruse

I 1474 foretog Christian I en pilgrimsfærd til Rom. Han blev modtaget med stor pragt og fik i påsken overrakt Den Gyldne Rose af paven. Det var en hædersgave, der blev skænket besøgende fyrster - en blomstrende rosengren af purt guld, som var dyppet i balsam, bestrøet med moskus, røget med virak og indviet på alteret i overværelse af kardinalerne, hvorefter den blev overrakt af paven personligt.

Efter hjemkomsten fra den lange færd skænkede kongen en række relikvier til Helligtrekongers kapel, heriblandt formentlig også Den Gyldne Rose (1). Senere forsvandt den, sandsynligvis da kirken på reformationstiden blev plyndret for sine skatte.

Rosens giver, Sixtus IV (pave 1471-84), var en stor bygherre og er nok mest kendt for Det sixtinske Kapel, men han har også indlagt sig fortjeneste ved på samme tid, i årene 1473-78, at genopføre Helligåndshospitalet Sancto Spirito in Sassia, som blev grundlagt af Innocens 3, i 1198, og som ligger i Rom mellem Engelsborg og Peterskirken. (fig.1) I den store sal lod han male en serie på omkring 40 fresker med vigtige begivenheder fra sit liv. Deriblandt ét, hvor han overrækker Den gyldne Rose til Christian I, der knæler ved pavestolens fod i spidsen for sit følge. Billedet er velkendt i Danmark og benyttes ofte som illustration til Christian I's romerrejse, sidst i Politiken og Gyldendals Danmarkshistorie. (2)

Ved arbejdet med indretningen af Domkirkemuseet ønskede vi at anvende billedet i afsnittet om Christian I og Helligtrekongers kapel. Men da vi fik set nøjere på det, studsede vi over, at kongen ikke, som billedteksten angiver, holder Den Gyldne Rose i hånden. Ganske vist er der også nogle langstilkede blomster, men de danner snarest

baggrund i feltet mellem paven og kongen. Det, Christian I holder i hænderne, er en kæde med en medaljon. Nu blev vi nysgerrige.

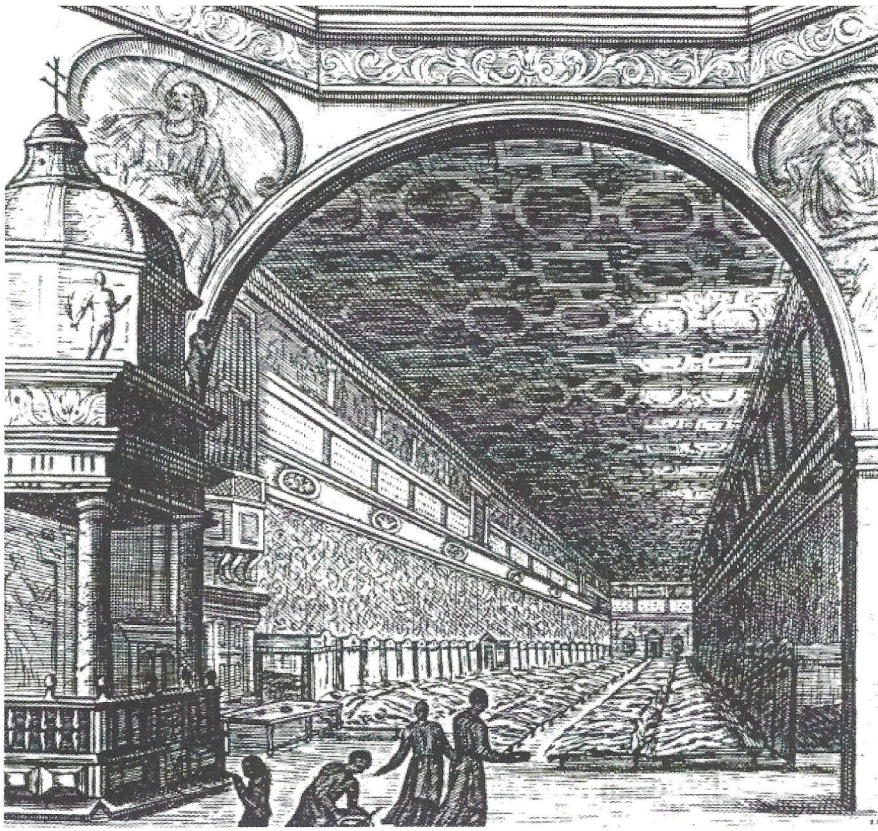
Forholdt det sig mon sådan, at billedet i virkeligheden forestillede Christian I, som præsenterede Paven for en ordenskæde, og i så fald den ridderorden, som han havde stiftet engang i 1450'erne? Den var knyttet til Helligtrekongers Kapel, hvis øvre etage bærer navnet "Riddersalen" og muligvis har været tænkt som mødelokale for ordensbrødre. Ved kapellets altre skulle der bedes ikke blot for den kongelige familie, men også for disse ridders sjæle. Yderligere bestemtes det i kapellets fundamentsbrev fra 1464, at ridderne skulle testamentere Helligtrekongers Kapel den ordenskæde, som kongen har givet dem, og ved deres død skulle de skænke kapellet fem rhinske gylden samt deres våbenskjold. Disse statutter blev stadfæstet af paven ved brev af 20. april 1474, mens Christian I var i Rom. (fig.2)

Billedet fremstillede måske, hvordan kongen fik Pave Sixtus IV's velsignelse til sin ridderorden. Først måtte et ordentligt fotografi af billedet fremskaffes. Da det kom fra Frederiksborgmuseet, blev vi imidlertid klar over, at den afbildning, vi kendte fra danske historiebøger, ikke er reproduceret efter originalen, men efter en kopi, som befinder sig på Frederiksborgmuseet, og som er udført af maleren Vilhelm Rosenstand. (3)

Kopiering af fresken

Da Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg Slot var ved at blive opbygget i 1870'erne, foretoges en indsamling af historiske billeder, og bestyrelsen fik også udført en del kopier efter billeder i udlandet, som havde med Danmarkshistorien at gøre. Blandt disse var fresken fra Santo Spirito in Sassia.

Under et ophold i Rom i 1846 havde museumsmanden C.F. Herbst haft lejlighed til at se billedet og havde lavet en beskrivelse af det. Man formodede først, at fresken forestillede, hvorledes paven gav Christian I privilegier til at oprette Københavns Universitet, og da fejringen af universitetets 400-års jubilæum i 1879 nærmede sig, besluttede Frederiksborgmuseets bestyrelse at få fremstillet en kopi.

Fig. 1. Ospedale di Santo Spirito i Rom

Hos de italienske myndigheder fik man de nødvendige tilladelser til forehavendet, og man fik også indhentet yderligere beskrivelser af fresken - om det nu også var værd at investere i et sådant arbejde.

Freskens størrelse og placering gjorde nemlig, at opgaven ikke var helt ligetil. Den billedfrise, som den indgår i, er placeret på væggen lige under loftet omtrent 20 meter over gulvet. Men dertil kom den omstændighed, at bygningen blev benyttet som militærhospital, og salen, "Braccio vecchio", var indrettet som lazaret. Der skulle altså stillads til, og lugten var ikke god - det blev derfor foreslået, at der skulle indhentes tilbud "under de særegne hospitalsforhold vistnok helst hos en italiener". (4)

Sagen blev diskuteret i Frederiksborgmuseets bestyrelse. Historikeren Edvard Holm var meget tvivlende: Det kan ikke dokumenteres, at billedet har noget med Universitetets grundlæggelse at gøre, så sagen haster ikke. Var der mon ikke blot tale om et værdiløst dekorationsmaleri, og var det ikke alt for ødelagt, var det ikke rimeligere at få lavet en mindre tegning i stedet for at ofre mere end en trediedel af en årsløn på at få udført en kopi i fuld størrelse?

Imidlertid ser det ud til, at et andet bestyrelsesmedlem, arkitekten Ferdinand Meldahl, har taget sagen i egen hånd, og nu går det stærkt. I begyndelsen af december 1878 meddeler han den øvrige bestyrelse, at han har bedt maleren Vilhelm Rosenstand om at undersøge forholdene på stedet. (5) Rosenstand melder hurtigt tilbage. Han mener, at kopiering er mulig trods de vanskelige forhold - i hele salens længde ligger der otte rækker med syge, ramt af den romerske feber (malaria?). (fig.3)

I februar takker Rosenstand bestyrelsen for opgaven og giver en situationsberetning. Maleriet er meget støvet, men så vidt han kan se, har det aldrig været restaureret. Det kniber med at se i det mørke rum, men morgensolen vil give ham 5 timers arbejdslys, hvis vejret klarer op.

Fire måneder senere ankommer Rosenstands kopi til København og bliver bragt op til konservator Petersens værksted på Christiansborg Slot for at blive indrammet. Så skulle alt være godt, men nu opstår der problemer.

*Fig. 2. Udsnit af fresken i Santo Spirito in Sassia, som desværre ikke er tydeligere.
Foto o. 1960 i Kunstakademiets Billedkunstneriske Arkiv*

Fig. 3. Vilhelm Rosenstands kopi af freske i Santo Spirito, 1879. Pave Sixtus IV og Christian I. Foto: Frederiksborgmuseet

Frederiksborgmuseets bestyrelse skal se billedet, og Edvard Holm beder Worsaae om at tage Herbst's gamle beskrivelse af fra 1846 med, for som Holm skriver: "Jeg har nemlig set Rosenstands Kopi hos Konservator Petersen og blev naturligvis slaaet af, hvor forskjellig den i vigtigt Enkeltheder (særlig Rosen) er fra Herbst's Beskrivelse". (6)

Herbst's beskrivelse fra 1846

På Herbst's gamle indberetning, som var årsagen til Frederiksborgmuseets interesse for fresken, står der, at billedet forestiller "Kong Christian I, som knælende modtager den gyldne Rose af Pave Sixtus IV". Det udbygges med en beskrivelse af, at Christian I holder Den gyldne Rose i hånden og en skitse af rosen (fig.5). Yderligere nævner Herbst, at kongen har en dobbelt guldkæde om hvert håndled samt en tyk guldkæde om halsen. Der er ikke tale om nogen medaljon.

Herbst var kendt som en meget omhyggelig iagttager, og man er tilbøjelig til at tro på hans beskrivelse. Han bemærker dog også, at billedet er meget ødelagt af tiden, men at det endnu godt kan restaureres.

Billedet på Domkirkemuseet

Det var naturligvis vigtigt at skaffe den mest autentiske gengivelse af fresken til Domkirkemuseets permanente udstilling. Gennem arkivar Nils G. Bartholdys venlige medvirken lykkedes det at tilvejebringe et farvebillede optaget på stedet o. 1985. Stor var vores forbløffelse, da det viste sig, at Christian I her holdt en rose i hånden, som svarede nøje til den, som Herbst havde tegnet i 1846.

Forklaringen kunne naturligvis være, at billedet har været udsat for en restaurering. Det viser sig også, at freskerne er blevet istandsat adskillige gange. Blot i nyere tid er det sket i 1850, i 1937-38, i 1963-64, og igen i 1989. (7)

Restaurering - forvirring

Når Herbst's og Rosenstands udgaver ikke stemmer overens, kunne årsagen altså være restaureringen i 1850, men det rimer desværre

Fig. 4. Tegning af fresken, udsnit, o. 1900. Nationalmuseet, Antikvarisk-topografisk Arkiv. Foto: Weiss og Wichmann, 1998)

dårligt med de oplysninger, som Rosenstand giver i sin arbejdsrapport. Han skriver her, at billederne på salens østre og søndre væg var overmalet med limfarve, men at den vestre væg med Christian I og Sixtus IV synes urørt - dog har der på et tidspunkt været foretaget en form for konturering med mørkebrun oliefarve.

Væsentligst er den oplysning, at Rosenstand har rensset billedet af, da det "var dækket af en formelig masse, der var så fed, at den ikke overalt var til at få bort".

Rosenstand understreger, at hans kopi er aldeles nøjagtig: Figurerne var ligesom på antikke fresker dybt indridsede i den bløde kalk, igennem disse ridser tog han en kalke af billedet.

Ud fra Rosenstands beskrivelse kunne det se ud til, at 1850-restaureringen væsentligst har koncentreret sig om billederne på de andre vægge. Men når der er forskel på et så vigtigt punkt som rosen, må man tro, at grunden er en restaurering. Den sorte masse, som Rosenstand omtaler, må da være kommet til i løbet af de godt 25 år, der er gået siden.

Imidlertid findes der i Kunstakademiets Billedkunstneriske Arkiv to sort-hvid fotografier af fresken, en helhed og et udsnit, skænket til samlingen i 1964 af nu afdøde inspektør ved Nationalmuseet, Tage E. Christiansen, som færdedes i Rom omkring 1960. Fotografierne godtgør, at freskens udseende på dette tidspunkt stort set har været, som da Rosenstand kopierede den i 1879. De må være optaget lige før restaureringen i 1963-64. Udsnippet viser den knælende Christian I. Ligesom på Rosenstands kopi danner nogle blomster baggrund, men lidt under kongens højre hånd kan man skimte noget, som ligner en skive, måske en medalje.

Hvad skulle vi nu stole på - malerens forklaring eller Herbst's beskrivelse. Et kig i gamle kataloger fra Frederiksborgmuseet viste, at der var andre end os, der var i tvivl. De fleste af Frederiksborgmuseets vejledninger for besøgende omtaler motivet som Christian I, der får overrakt Den Gyldne Rose af Sixtus IV, men det forekommer også, at motivet omtales som overrækkelsen af en medalje. I "Danske historiemalerier, En forberedelse til besøg i Frederiksborg Museet" (1945) skriver Jørgen Paulsen således, at det drejer sig om Pave

Sixtus IV, som "velsigner Christian I efter at have overrakt gam en Orden eller et Mindetegn", og to ældre kataloger har: Christian I modtager en medalje af Sixtus IV under sit besøg i Rom i 1474. (8)

Man kunne selvfølgelig også forestille sig, at der optrådte både en rose og en medalje på det originale billede - og det er faktisk tilfældet på en udateret blyantstegning af fresken, som ligger på Nationalmuseets Antikvarisk-Topografiske arkiv. (fig.4) Tegningen er delvis farvelagt, delvis med farveangivelser på italiensk, og i nedre højre hjørne står der: "Ludovico Nobile" og "Nicolo Prione(?)". På bagsiden er der skrevet: "C.I. Freske i San Spirito Rom". Den ser ud til at være fra omkring 1900, men det har ikke været muligt at opspore, hvornår og hvorfor den er kommet til Nationalmuseet. Det er et udsnit og gengiver den knælende Christian I, som holder om en buket blomster, men samtidig har han en kæde i højre hånd, hvorfra der hænger hele to medaljer.

Hvis man fra det foreliggende materiale skal beslutte sig for, hvad Christian I egentlig har i hånden, forekommer Den gyldne Rose mest sandsynlig. Kongen har en svær guldkæde om halsen, hverken den eller den kæde, han på nogle udgaver af billedet holder i hånden, er ridderskabets ordenskæde, som jo bestod af tårnede elefanter. (9)

Dertil kommer: Billedet er udført i en serie, som skal prise Pave Sixtus IV, fokus er derfor på paven, ikke på den danske konge, som i denne sammenhæng blot er én af den lange billedfrises fyrstelige personer, som modtages af Pave Sixtus. Andre er Kong Ferdinand af Napoli, Nikolo Uilaki, konge af Bosnien, og dronning Charlotte af Cypern. (10) Det sandsynlige er derfor, at maleren har lagt vægten på paven og hans gavmildhed over for den fremmede nordiske fyrste. Havde det været Christian I's ridderorden, som var emnet, var det nok blevet anderledes understreget.

NOTER:

- 1) J.O. Arhning: De hellige tre Kongers Kapel ved Roskilde Domkirke 1459-1536, Kbh. 1965, s. 54ff.
- 2) bd. 6, s. 228.
- 3) Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg Slot, inv. Nr. A 14.
- 4) Brev fra J.J.A. Worsaae til H. Olrik, 4. dec. 1878. På Frederiksborgmuseet. Her findes den korrespondance, som er benyttet her i artiklen.

- 5) Vilhelm Rosenstand (1838-1915) er især kendt for sine Danmarkshistoriske billeder, som scener fra krigen i 1864, samt folkelivsskildringer fra Danmark og Syden. Han opholdt sig i Italien 1869-81.
- 6) brev fra Edvard Holm til Worsaa 9, juli 1879.
- 7) venligst oplyst af redaktør Kjeld de Fine Licht efter samtale med arkitekt Giancarlo Massimo, Rom.
- 8) Frederiksborgmuseets kataloger/Vejledning for besøgende omtaler motivet som Christian I, der får overrakt Den Gyldne Rose (inv. nr. 219-20, Kat. 1943, Vejledn. 1919, 1940, 1957), men Jørgen Paulsen skriver i sin "Danske historiemalerier. En forberedelse til besøg i Frederiksborg Museet, Faglig læsning nr. 172-173, Tidsskrift for skole og hjem", 1945, side 20 først om billederne af kongen på besøg i Malpaga, derefter "Fra den samme Rejse er Billedet af Pave Sixtus IV, som velsigner Christian I efter at have overrakt ham en Orden eller et Mindetegn. Det er kopieret efter et Freskomaleri i San Spirito-Hospitalet i Rom". Et katalog fra 1886 og et uden år, vel fra århundredeskiftet, skriver: Christian I modtager en Medaille af Sixtus IV under sit Besøg i Rom i 1474.
- 9) Nils G. Bartholdy: "broderskab - selskab - ridderorden" i Fra Korsridder til Ridderkors, red. Mogens Bencard og Tage Kaarsted, Kbh. 1993.
- 10) Mario Petrassi: "Santo Spirito-Hospitalet, 1200 m² næsten ukendte fresker om paven, der gav Rom et nyt ansigt" i: enotria, Nordisk Tidsskrift om Italien, 1974, 2. s. 23-31.

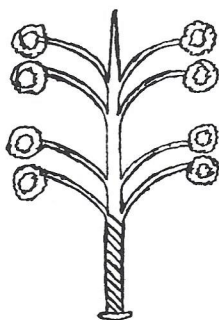

Fig. 5. Den gyldne Rose. Skitse af C.F. Herbst